

UNA RESPOSTA EDUCATIVA AL TRACTAMENT DE LA DIVERSITAT: PROJECTES «SÓC QUI SÓC» I «YETI»

Cristina CARRIÓN, Maria GUILLÉN
Maria MARTÍ, Israel MERCADO
África MORATA, Mª Àngels SEQUERO, Emma SOLA
Grup Calendura. IES Sixto Marco (Elx)

1. INTRODUCCIÓ

El curs escolar 2004-2005 un grup de professors de l'IES Sixto Marco d'Elx va plantejar la possibilitat d'encetar una experiència educativa amb alumnes que presentaven un retard escolar de més d'un cicle. La idea sorgia a partir de l'assistència al curs «Disseny d'Unitats Didàctiques Integrades: una resposta eficaç per a atendre la diversitat de l'alumnat», impartit per la doctora Nuria Illán de la Universitat de Múrcia. L'IES Sixto Marco està situat prop d'una de les zones deprimides de la ciutat d'Elx i, per tant, rep una gran part d'alumnat provinent del barri dels Palmerars que presenten una problemàtica educativa concreta. Els projectes naixen amb la finalitat de donar resposta educativa a alumnes amb necessitats educatives especials (NEE), permanents o transitòries i amb un alt risc d'abandonament escolar, per als quals l'escola no contempla cap altra via que les classes de suport. Amb l'objectiu d'encetar una línia d'investigació educativa per a aquest alumnat, els professors ens vam proposar d'aconseguir un currículum integrat per tal d'apropar la realitat educativa als interessos d'aquests alumnes.

Les característiques pròpies de l'alumnat ens permetien treballar per Unitats Didàctiques Integrades, és a dir, apropar els temes d'estudi des de les diferents perspectives que aporten cadascuna de les disciplines. La necessitat d'oferir una dinàmica de treball, una metodologia diferent, es fa imprescindible en començar l'ESO, just quan existeixen majors diferències entre les capacitats, els interessos i les motivacions de l'alumnat i es fan més significatives entre els alumnes que presenten dificultats d'aprenentatge i la resta de companys.

2. PERFIL DE L'ALUMNAT I LA SEUA RELACIÓ AMB EL PROJECTE EDUCATIU

1) *Característiques d'aprenentatge i rendiment.* Des d'una perspectiva global, el perfil de l'alumnat al qual es dirigeix aquesta experiència, ve donat per les següents característiques:

- Alt grau de desmotivació cap a les tasques escolars.
- Greu risc d'absentisme i abandonament escolar
- Baix nivell d'autoestima personal després d'un procés constant de fracàs escolar.
- Dificultats d'aprenentatge com a resultat de l'escassa implicació de l'alumne en el seu procés d'aprenentatge (retard escolar significatiu).
- Dificultats d'aprenentatge pròpies de NEE temporals o permanents.
- Dificultats d'aprenentatge derivades d'inadequades habilitats socials i de relació personal.
- Manques importants d'ambients personals i socials.
- Dificultats pròpies relacionades amb l'adaptació i integració en un país alié al familiar.

2) Implicació Perfil alumnat-Perfil curricular

Característiques d'aprenentatge	Característiques del projecte curricular
Ritme d'aprenentatge lent	Ofereix activitats que permeten l'adaptació als ritmes individuals de l'alumne: 1. agrupaments flexibles 2. horaris flexibles 3. mínim de professors
Escàs interès per aprendre	Ofereix activitats significatives que impliquen l'obtenció d'habilitats bàsiques per al desenvolupament de l'autonomia personal en l'entorn immediat.
Capacitat d'esforç mínim	Ofereix activitats i continguts directament relacionats amb les necessitats i interessos de l'entorn. Ofereix activitats seqüenciades, amb un grau de dificultat creixent i diversificat.
Necessitat d'augmentar els assajos educatius per tal d'aconseguir els objectius proposats.	Ofereix varietat d'activitats sobre un mateix contingut.

Dificultats per a adquirir habilitats complexes que, o bé no poden aconseguir-les o bé resulten poc rendibles si s'analitzen els resultats.	Proporciona una instrucció eficaç d'habilitats complexes des d'uns criteris de funcionalitat, que presenten un equilibri apropiat en relació amb les experiències dels entorns no escolars (p.e.: davant una <i>discalcúlia</i> severa, ús eficaç de la calculadora).
Mínima habilitat de síntesi: dificultats per a executar una habilitat en condicions diferents a les existents quan es va aprendre.	Ofereix una metodologia basada en un currículum integrat, centrada en diferents activitats de transició, per a poder assajar la generalització i transferència. Proporciona una educació directa en entorns i activitats que requereixen una síntesi inherent (eixides de l'entorn escolar per a treballar les habilitats proposades).
Possibles manques familiars	Proporciona una dinàmica de treball basada en una coordinació família-escola sistematitzada.
Baixa autoestima personal	Ofereix activitats de projecció social amb garanties d'èxit implícites (activitats de transició cap a les famílies, al centre, a un altre grup...).

L'alumnat al qual es dirigeix aquesta experiència es troba en un moment educatiu caracteritzat per una forta desmotivació cap a les tasques escolars, creiem que això és així per diversos aspectes que han definit el seu procés d'aprenentatge:

- El propi ritme d'aprenentatge i capacitat individual de l'alumnat ha suposat, d'una banda, esforços importants per a seguir al grup classe i, d'una altra banda, un gran desnivell de coneixements en l'àmbit curricular.
- La metodologia, especialment centrada en continguts, s'ha allunyat, habitualment, dels interessos particulars i immediats d'aquest alumnat.
- La repetició constant d'activitats-tipus i metodologia recorda a l'alumne amb NEE que «no saben-no poden», responen amb actituds de no-col·laboració i desinterès i amb el consegüent risc d'abandonament escolar.
- Per característiques pròpies de l'edat, l'alumne es veu immers en un món competitiu i individualista en el qual és conscient que no pot triomfar si continua les mateixes pautes que fins ara el sistema educatiu li ha ofert.

L'alumne, amb aquesta experiència viscuda i en aquest context, arriba a l'ESO, canvia de centre, d'entorn i moltes voltes de companys per a trobar-se amb les particularitats que aquesta etapa ofereix:

- Una gran càrrega de continguts amb un alt grau d'abstracció.
- Utilització de metodologies homogeneïtzadores.
- Ús excessiu del llibre de text.
- Incidència en un nombre elevat de professors.
- Rigidesa horària.
- Escassa relació entre els continguts de les diferents àrees curriculars en detriment d'experiències que suposen la convivència en entorns motivadors i, per tant, del desenvolupament d'activitats apropiades als seus interessos i necessitats.
- Ràtios elevades.
- Espais reduïts.

Davant aquesta realitat educativa, l'alumne amb NEE s'enfronta al difícil moment de la seua edat adolescent amb una autoestima molt deteriorada. Per tot això, i davant el perfil que hem descrit, proposem un projecte de treball que cobrisca els següents **objectius**:

1. Afiançar el procés d'aprenentatge individual de l'alumne a partir d'una metodologia activa i integradora que s'aproxime a les seues necessitats i interessos i adaptada a les seues capacitats reals.
2. Afavorir i prioritzar aquells objectius actitudinals i procedimentals que desenvolupen les habilitats mínimes de l'alumnat per al seu desenvolupament i autonomia personal en la societat en què viuen.
3. Oferir un procés d'aprenentatge significatiu que genere interès i per tant, augmente el grau de motivació de l'alumnat en veure's capaç d'aprendre una sèrie de continguts en els quals anteriorment havia fracassat i que responen al curriculum ordinari referit a l'ESO.
4. Augmentar l'autoestima de l'alumne en oferir una proposta educativa allunyada d'aspectes competitius, per tal d'afavorir el desenvolupament personal i social.

3. EL MODEL DE TREBALL

El model de treball que proposem ens ve donat, d'una banda, dels treballs realitzats per la professora Nuria Illán de la Facultat d'Educació de la Universitat de Múrcia respecte a l'elaboració d'Unitats Didàctiques Integrades (UDIs) i, d'una altra part, de la idea

de treball que existeix en els Programes d'Adaptació Curricular en Grup (PACGs). Aquest model, doncs, contempla una sèrie de fases. En la primera, l'equip educatiu ha de conformar el disseny de les Unitats Didàctiques Integrades. Quan un grup de professors decidim posar-nos a treballar sota la Integració Curricular ens situem davant una forma de disseny curricular que va més enllà del maneig d'una sèrie de materials didàctics. Aquesta opció exigeix una mirada atenta, no tan sols als coneixements que han de treballar-se, sinó a la cultura i sistema de valors que configuren l'ambient familiar i escolar en un espai i un temps determinats. Des d'aquesta perspectiva, la selecció dels temes representa alguna cosa més que la simple selecció d'un tòpic al voltant del qual hauran de confluïr diferents àmbits dels coneixement disciplinar.

La selecció dels temes és una tasca que compromet professors i alumnes davant una determinada proposta de coneixement. És, doncs, important posar tota l'atenció en la selecció dels continguts que es desenvoluparan al llarg del primer cicle d'ESO. Una vegada que hem identificat els diferents temes, ens proposem la preselecció dels objectius i continguts. En una segona fase, els continguts de les UDIs han de posseir un marcat caràcter motivador. La tercera fase se centra en la posada en funcionament de les UDIs. Cadascuna d'elles ocupa un trimestre. En cada període, l'alumnat manipula el coneixement que apareix integrat en una sèrie de nuclis de contingut i opera dins les diferents activitats proposades. Els alumnes obtenen informació de diverses fonts i l'elaboren dins una proposta metodològica en la qual cada contingut aprés dóna suport a l'adquisició del següent i, així, es fa materialment visible la construcció de l'aprenentatge. Aquest procés culmina amb un espai dedicat a la transferència del coneixement. Aquesta transferència s'ha d'entendre com una capacitat que professors i alumnes han de desenvolupar a mesura que transiten des de la planificació a l'acció educativa. La darrera fase és l'avaluació entesa com una ocasió en què, professors i alumnes comparteixen l'anàlisi i la reflexió sobre el procés ensenyament-aprenentatge. Indubtablement, la participació de l'alumnat en la seua avaluació significa un major compromís i implicació, una major capacitat d'autocrítica i autoreflexió i una millor comprensió del que s'aprén i de com s'aprén.

4. PROJECTE *Sóc qui sóc*. ESQUEMA DE TREBALL PER A 1r d'ESO

En el nostre cas, vam decidir que, per a 1r d'ESO, treballàrem tres tòpics, un per trimestre. En primer lloc, estudiem la Unitat *I jo*,

qui sóc?; en el segon trimestre, centrem l'atenció en la Unitat *Des del finestral* (dedicada al coneixement de la ciutat d'Elx) i, en el tercer trimestre, treballem la Unitat *Una mar de palmeres* (dedicada al patrimoni de la humanitat que suposa el Palmerar d'Elx). La idea és que els alumnes accedisquen a l'estudi des d'allò que més coneixen –ells mateixos, la seua família, etc.– fins allò que tenen una mica més lluny, en aquest cas el patrimoni cultural del Palmerar d'Elx. Des d'aquesta perspectiva hem centrat el projecte de 1r d'ESO en tres punts fonamentals: el propi alumne, la seua realitat circumdant, és a dir, la ciutat d'Elx i, tot això, es concreta en l'estudi del Palmerar. L'objectiu fonamental que perseguíem era que l'alumnat arribara a conèixer-se i a conèixer la seua realitat més immediata.

La Unitat Didàctica Integrada *I jo, qui sóc?* girava al voltant d'un centre d'interés «Mi historia personal». Aquest fil conductor ens permetia que, a partir de l'assignatura de Castellà, les altres àrees aprofundiren en l'estudi de l'alumne. D'aquesta manera, Socials tenia com a funció donar les pautes per a obtenir informació; Ciències Naturals indagava en la formació del cos humà; Matemàtiques estudiava les mesures, el pes i aportava les dades físiques de l'alumnat per tal d'incloure-les en la història personal, etc.

En la segona unitat de la UDI *Des del finestral*, el nucli d'interés que hom treballa és l'entorn més immediat a l'alumnat, és a dir, el barri. L'assignatura que guia la tasca és Socials que fa un recorregut pel barri d'Altabix, on es troba l'institut, i, a partir d'ací, Anglès estudia les diferències entre Elx i Londres, Valencià aprofundeix en la nostra comarca; Tecnologia posa atenció en la indústria de la ciutat, etc.

L'última unitat és *Una mar de palmeres*. En aquesta ocasió l'eix conductor és l'assignatura de Valencià. A partir d'una presentació de *powerpoint* sobre el procés per a l'obtenció de la palma blanca, es fa un viatge a l'estudi del Palmerar com a Patrimoni de la Humanitat. Socials centrava l'interés en el patrimoni arqueològic de la ciutat d'Elx; Tecnologia feia un recorregut pels diferents ponts de la vila i, així, cada assignatura anava aportant els conceptes amb l'objectiu que l'alumnat tinguera una visió global de la seua ciutat.

Per no fer més llarga l'exposició de les unitats, tot seguit presentem l'esquema de treball en què ens basem:

UDI 1 <i>I jo, qui sóc?</i>	UDI 2 <i>Des del finestral</i>	UDI 3 <i>Una mar de palmeres</i>
BLOC I. Idees prèvies. «Em descriu». BLOC II. Guió de treball i mapa conceptual. BLOC III. «La meua història»: III.1 Els meus primers anys III.2. Retrat de la meua família. III.3. Em relacione amb els altres. Els meus amics. III. 4. Les meues aficions. III. 5. On visc? BLOC IV. Estic aquí. IV.1. Ma casa, el meu barri, la meua ciutat. IV. 2. El meu país. IV. 3. El meu continent. IV. 4. El meu planeta. IV. 5. El meu univers. Activitat de transferència: Document «I jo, qui sóc?»	BLOC I. Idees prèvies: Què sabem i què volem saber? BLOC II. Guió de treball i mapa conceptual. BLOC III. Una visió ràpida de la història d'Elx. III. 1. Eix cronològic. III.2. Itinerari històric. Monuments. III. 3. El nostre tresor històric. BLOC IV. Com és Elx? IV. 1. Plànol de la ciutat. IV. 2. Itinerari: «Elx en l'actualitat» (ponts, riu, pantà, universitat, Palau de Congressos, parcs, restaurats...). IV. 3. Mapa del terme. BLOC V: De què viu Elx? BLOC VI: Elx, patrimoni de la humanitat. VI. 1. Què significa? VI.2. Què suposa? VI. 3. Quin ha estat el procés? Activitat de transferència: Document «Des del meu finestral»	BLOC I. Idees prèvies. Què sabem i què volem saber? BLOC II. Guió de treball i mapa conceptual. BLOC III. «El Palmerar: patrimoni de la humanitat» III. 1. Localització geogràfica. III. 2. Orígens. BLOC IV. La cultura de la palmera. IV. 1. Descripció de la palmera. IV. 2. Oficis i activitats relacionades amb la palmera. IV. 3. La literatura de la palmera. IV. 4. L'art de la palmera. IV. 5. Costums i tradicions populars. IV.5.1. Gastronomia. IV.5.2. Celebracions. IV.5.3. Música i balls. Activitat de transferència.: Exposició al centre sobre El Palmerar d'Elx.

4. PROJECTE *YETI*. ESQUEMA DE TREBALL PER A 2N D'ESO

Per a 2n d'ESO les Unitats Didàctiques Integrades són un poc més flexibles que per a 1r. De fet, treballem dues unitats, una dedicada al treball de recerca *Yeti* i, l'altra, l'hem variada amb els anys. Si bé en el primer curs vam dedicar la unitat a Tabarca, el segon any ens vam centrar a Ibi, però sempre pensant un lloc on poder portar l'alumnat com a premi de final de cicle.

Aquest segon projecte ha de partir d'una sèrie d'activitats inicials motivadores que desperten la curiositat dels receptors. Per a començar, tot l'equip educatiu va a l'aula i comuniquem als alumnes que hem rebut una carta de Conselleria en la qual se'ls assabenta que un científic valencià ha desaparegut i se'ls convida a participar en la solució del misteri. Amb l'objectiu de captar l'interés, presentem la notícia de la desaparició que ha aparegut al periòdic (vegeu l'apèndix).

A partir de la lectura de la notícia, donem a l'alumnat el quadern de camp del científic i, en les classes de Valencià, es passa al seu estudi. Totes les assignatures van treballant en la línia del diari i, d'aquesta manera, Ciències Socials i Alternativa van marcant la pauta d'estudi de les diferents civilitzacions que coneix l'antropòleg valencià, Ciències Naturals estudia els fenòmens atmosfèrics, espècies, etc. del Nepal, Matemàtiques fa càlculs per a poder dur endavant l'expedició, Educació Física prepara l'alumnat per a aquesta expedició, Castellà estudia els éssers fantàstics que l'antropòleg veu en les seues al·lucinacions, Música estudia els ritmes dels «yetis», Tecnologia prepara l'avituellament per a fer l'expedició amb vaixell, Anglès tradueix documents necessaris per entrar al Nepal i Operatòria de Teclat ajuda a la presentació dels documents a les diferents autoritats.

L'objectiu fonamental dels dos projectes és que, si bé l'alumnat comença en 1r d'ESO estudiant qui és ell mateix, en 2n han ampliat els cercles concèntrics per a arribar a l'estudi de qualsevol societat del món i veure que, a la fi, els humans ens relacionem, sentim i ens desenvolupem de la mateixa manera.

L'esquema de treball és el següent:

UDI 1: Col·laborem en un procés d'investigació: ha desaparegut un científic valencià!	UDI 2 Viatgem amb el Yeti a través del temps	UDI 3 Descobrim l'enigma a Tabarca
BLOC 1. Informació rebuda: Correu de Conselleria. Sol·licitud d'ajuda Notícia periodística S'ha trobat un quadern de camp! BLOC II. Iniciem el procés d'investigació II.1. Informació geogràfica de la zona. II.2. Anàlisi del quadern de camp trobat. BLOC III. Què o qui és el Yeti? Altres éssers fantàstics. Activitat de transferència: enviem els treballs elaborats a Conselleria	BLOC 1. De la Prehistòria a l'Edat Mitjana Enfocament des de les diferents assignatures. Activitat de transferència: Trobem pistes i informem Conselleria.	BLOC I. Coneixem Tabarca BLOC II. Convivim i treballem a l'illa. BLOC III. Descobrim l'enigma. Activitat de transferència: Contestem correu electrònic a Conselleria.

5. CONCLUSIONS

L'experiència viscuda durant aquests anys ens dona la raó: el plantejament de la integració curricular esdevé un instrument valuós per tal d'enfrontar el deteriorament de la qualitat acadèmica. És inútil que continuem parlant de donar resposta educativa i atenció a la diversitat en centres massificats on la creació d'aquests tipus de grups suposen un entrebanc inabastable per la manca d'espai. La realitat futura és que amb més freqüència arribarà alumnat amb NEE que no podrà ser atés en aules ordinàries i el que plantegem nosaltres és una via paral·lela, on tinguen cabuda aquests alumnes, que intenten aproximar, com ja hem dit, la realitat envoltant a les aules i oferir i capacitar els estudiants amb uns aprenentatges que es consideren més adequats en la societat actual.

La necessitat d'oferir una dinàmica de treball, una metodologia diferent, es fa imprescindible en començar l'ESO, just quan existeixen

majors diferències entre les capacitats, interessos i motivacions de l'alumnat i es fan més significatives entre els alumnes que presenten dificultats d'aprenentatge i la resta de companys.

Hem de destacar els següents aspectes:

- L'enfocament i format dels materials presentats als alumnes ha incidit de forma molt satisfactòria en el progrés individualitzat d'aquests.
- El grau de motivació que presenta l'alumnat davant el projecte i la seua possible continuïtat, és acceptable.
- La coordinació família-escola ha sigut molt positiva al llarg de tots els cursos, hem treballat amb la col·laboració d'aquestes segons les possibilitats personals.
- El nivell d'autoestima en l'alumnat ha augmentat notablement, els seus resultats acadèmics i una reconsideració de les seues possibilitats ha suposat per a ells una gran satisfacció personal.
- L'horari de permanència al centre ha resultat ser excessiu per uns alumnes que necessiten d'un gran esforç de concentració al temps que no estan acostumats a mantenir un nivell d'atenció suficient.
- Els objectius relacionats amb hàbits, disciplina i respecte cap als altres han de seguir sent objectius prioritaris en el procés d'aprenentatge.

Què opinen els alumnes?

- Molt interessant l'ús d'ordinador per a l'estudi dels continguts.
- Valoració positiva dels materials substituïts dels llibres de text.
- Valoració positiva dels temes de treball i continguts.

I el professorat? Es mostra satisfet de comptar, a la fi, amb un projecte d'atenció a l'alumnat amb dificultats d'aprenentatge, que s'adapta i respon a les necessitats reals d'aquesta població. La valoració per tant, és molt positiva i la proposta de continuïtat, imprescindible.

Notes i comentaris

Pere Ibarra: Projecte de cartell de festes (1892). AHME